

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНІСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Скорик Т.В., Кириленко А.В.

MAIN ASPECTS FORMING SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC ART

Skoryk T. V., Kyrylenko A.V.

Анотація. У статті розглянуто інтеграцію навчально-виховної та позанавчальної діяльності студентів педагогічних спеціальностей як один із аспектів формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва. Соціокультурна компетентність проявляється як здатність вчителя застосовувати музично-теоретичні та професійні знання й уміння для налагодження полікультурної взаємодії із різними суб'єктами освітнього середовища. Формування соціокультурних компетенцій майбутніх вчителів музичного мистецтва спрямовується на вирішення таких завдань: становлення ціннісного ставлення до педагогічної діяльності; спрямованість на актуалізацію та розвиток особистісних і професійних якостей; виховання культури взаємодії суб'єктів освітнього процесу через зміну моделі інтеракції в освітньому середовищі; розширення музично-естетичного тезаурусу та досвіду виконавсько-творчої діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: компетентнісний підхід, соціокультурна компетентність, навчально-виховний процес, позанавчальна діяльність, мистецька педагогіка

Аннотация. В статье рассмотрено интеграцию учебной и внеучебной деятельности студентов педагогических специальностей как один из аспектов формирования социокультурной компетентности будущих учителей музыкального искусства. Социокультурная

компетентность проявляется в способности учителя применять музыкально-теоретические, профессиональные знания и умения для налаживания поликультурного взаимодействия с различными субъектами образовательной среды. Формирование социокультурных компетенций направляется на решение следующих задач: становление ценностного отношения к педагогической деятельности; направленность на актуализацию и развитие личностных и профессиональных качеств; воспитание культуры взаимодействия субъектов образовательного процесса через смену модели интеракции в образовательной среде; расширение музыкально-эстетического тезауруса и опыта исполнительно-творческой деятельности будущих учителей.

Ключевые слова: компетентностный подход, социокультурная компетентность, учебно-воспитательный процесс, внеучебная деятельность, педагогика искусства.

Abstract. *The article deals with the integration of educational and extracurricular activities of students of pedagogical specialties as one of the aspects of forming the sociocultural competence of future teachers. The problem of socio-cultural competence as a valuable aspect of the life of the individual today needs special attention and is one of the topical problems of modern education.*

Sociocultural competence of the future teacher of musical art is considered as one of its key competencies, which consists in the ability of the teacher to apply musical theoretical and professional knowledge and skills for establishing multicultural interaction with various subjects of the educational environment. The training of future bachelors and masters of pedagogical education involves the integration of forms and methods of learning activities with extra-curricular activities, enabling students to develop a variety of social roles. Integration of educational and extra-curricular activities is formed on the basis of the future profession, and includes a wide range of forms and methods

of work of teachers with students. First of all, this is due to the pedagogical interaction between all participants in the pedagogical process.

Formation of socio-cultural competences of future teachers of musical art in the process of educational and extracurricular activities is aimed at solving the following tasks: the formation of value attitude to teaching activities, as personally and socially significant activities; the focus on actualization and development of personal and professional qualities of the future teacher of musical art; raising the culture of interaction between subjects of the educational process through changing the model of interaction in the educational environment; the expansion of the musical aesthetic thesaurus and the experience of performing and creative activity of future teachers.

Thus, the creation of a single educational and developing space promotes the creation of favorable conditions for the development of the sociocultural competence of the future specialist, the direction of his preparation for awareness of the importance of the sociocultural aspect of music education, the importance of understanding and tolerant attitude to the culture and artistic achievements of different nationalities.

Key words: *competence approach, sociocultural competence, educational process, extra-curricular activities, artistic pedagogy*

Закономірності сучасного соціального поступу вимагають мислячих людей, що визначаються творчим потенціалом, високим ступенем поінформованості, якісним рівнем спеціальної підготовки, національною самосвідомістю та загальною культурою. Науковці зазначають, що одним із факторів успішного соціального і професійного становлення особистості фахівця є ефективне використання освітньо-виховного потенціалу соціокультурного простору в розвитку загальної та професійної культури студентів, що стає можливим за умови педагогічної взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу [4, с.280].

Проблема соціокультурної компетентності як ціннісного аспекту життєдіяльності особистості потребує сьогодні особливої уваги та постає однією з актуальних проблем сучасної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми свідчить про те, що соціокультурна компетентність є предметом багатьох наукових досліджень. Зокрема, вчені досліджували явище соціокультурної компетентності, як обов'язкової складової процесу навчання (Закір'янова І., Власенко Л., Воробйова І., Коломінова О.), або простежували процес формування професійних компетентностей (Шехавцова С., Фуклева Г., Лебеденко Ю. та ін.). Проте, формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва як інтегрованої компетентності професійної підготовки не отримало достатньої уваги в науково-педагогічних дослідженнях сучасності.

Соціокультурна компетентність у більшості досліджень трактується як поняття багатоаспектне та багатокомпонентне. Одні дослідники розглядають це поняття більш широко. Наприклад, *соціокультурну компетентність* майбутнього вчителя початкової школи визначають як інтегровану особистісно-професійну якість, яка забезпечує ефективну його взаємодію з представниками інших соціокультурних середовищ (дітьми, батьками, педагогами тощо) та спрямована на створення умов для їх успішного входження в динамічний полікультурний соціум, самовизначення та самореалізацію [4, с.158].

В. Сафонова, аналізуючи соціокультурну компетентність студентів факультету мовної спрямованості, визначає її як комплекс соціокультурних знань, умінь і здібностей, оволодіння якими дає змогу коректно використовувати психолого-педагогічну і методичну термінологію, професійно коректно продукувати термінологічно насичену мову в умовах професійного міжкультурного спілкування, а також розпредмечувати соціокультурний контекст науково-педагогічної, навчально-педагогічної та рекламно-довідкової мови [6, с.231].

Інші дослідники розглядають соціокультурну компетентність майбутнього вчителя більш вузько. За переконанням М. Боліної, «соціокультурна компетентність – це загальна здатність особистості мобілізувати провідні компетенції, необхідні для пошуку, опрацювання і застосування соціокультурної інформації в конкретній ситуації для вирішення конкретних професійно-педагогічних проблем міжкультурного спілкування» [2, с. 37-38].

Отже, на основі аналізу різних підходів, можемо визначити соціокультурну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва як одну із його ключових компетентностей, що полягає у здатності вчителя застосовувати музично-теоретичні та професійні знання й уміння для налагодження полікультурної взаємодії із різними суб'єктами освітнього середовища.

Забезпечення ефективної взаємодії з представниками різних соціокультурних середовищ (дітьми, батьками, педагогами тощо) відбувається через активізацію особистісно-професійних якостей, які й складають соціокультурну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва. Така компетентність забезпечує успішне входження майбутнього вчителя в динамічний соціокультурний простір, його самовизначення та самореалізацію у ньому.

Важливою умовою формування соціокультурної компетентності є поєднання різних форм та методів навчання, зокрема, інтеграція теорії та практики, навчальної та позанавчальної діяльності. Така інтеграція дозволяє створити єдиний освітньо-розвиваючий простір, в якому актуалізується соціокультурне середовище, відбувається взаємодія «викладач-студент», «студент-студент», «особистість-група», «особистість-соціум», що є сприятливими умовами для становлення особистості студента, розвитку соціально значущих якостей.

Інтеграція теорії та практики у навчанні особливо актуальна для сучасного освітнього середовища, коли більшість студентів, вже з третього

року навчання, починають працювати за обраним фахом. Це може бути робота у спеціалізованих школах естетичного розвитку чи студіях, в яких теоретичні знання актуалізуються у процесі практичної діяльності. Соціокультурна компетентність набуває своєї конкретизації також у процесі входження студента у педагогічно-мистецький простір взаємодії з учнями під час педагогічної практики .

Формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі навчальної та позанавчальної діяльності було спрямоване на вирішення таких завдань:

- становлення ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, як особистісно та суспільно значимої;
- спрямованість на актуалізацію та розвиток особистісних і професійних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва;
- виховання культури взаємодії суб'єктів освітнього процесу через зміну моделі інтеракції в освітньому середовищі;
- розширення музично-естетичного тезаурусу та досвіду виконавсько-творчої діяльності майбутніх учителів.

Для вирішення таких завдань необхідно спиратись на провідні принципи в побудові освітнього процесу. На думку авторів державних стандартів вищої освіти, освітня діяльність педагогічного ЗВО повинна спиратися на принципи системності, наступності та орієнтації на студента, які можна транслювати і на позанавчальну діяльність (І. Руденко, Н. Бейліна):

- принцип системності визначає відповідність між собою всіх складових освітнього процесу, включаючи позанавчальну діяльність;
- принцип наступності визначає взаємозв'язок процесів навчання і виховання при переході з однієї освітньої сходинки на іншу, наприклад, при переході студента з курсу на курс;
- принцип орієнтації на студента передбачає спрямованість освітнього процесу на потреби та інтереси студентів, отже, позанавчальна

діяльність є особистісно значущою для студентів, стає основою для самореалізації та самоствердження [1, с. 102].

Не менш важливими при організації позанавчальної діяльності є принципи гуманізму, співробітництва і суб'єктності.

Принцип гуманізму передбачає орієнтацію виховного процесу на самоцінність студента. Дотримуючись даного принципу, педагогам вищої школи важливо сприяти формуванню у студентів гуманістичних якостей та готовності до освітньо-виховної діяльності ґрунтованої на дотриманні індивідуального підходу.

Принцип співробітництва передбачає, що викладачі враховують особливості кожного студента, створюють сприятливі умови для його саморозвитку, стимулюють його навчальний інтерес.

Принцип суб'єктності, поряд з принципами системності та наступності, буде одним із провідних у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Він передбачає зміну ролі викладача, яка орієнтована на розкриття суб'єктності студентів, що дозволяє йому виступати суб'єктом свого особистісного самовдосконалення і професійного розвитку. Ґрунтуючись на принципі суб'єктності у формуванні соціокультурної компетентності можна підкреслити, що перебіг цього процесу буде відповідати перебігу становлення суб'єктності студента.

Так, Н.Боритко [3], виділяє п'ять стадій становлення суб'єктної позиції: дезадаптація, ідентифікація, індивідуалізація, соціалізація, інтеграція:

- дезадаптація характеризується тим, що студент ще не усвідомлює соціальну корисність обраної професії, він пасивний, не вміє брати на себе відповідальність у прийнятті рішень;
- ідентифікація полягає в тому, що студент замислюється над сенсом обраної професії, проте ще не прагне до саморозвитку, він

залежний від думки оточуючих, тому процес саморозвитку можливий тільки за умови, якщо студент потрапить у сприятливе оточення;

- індивідуалізація передбачає включення студента в систему відносин, хоча залежність від оточення ще значна, але він виявляє прагнення до саморозвитку, щоб досягти ідеалів, притаманних референтної групі;

- соціалізація характеризується тим, що на даній стадії проявляється «самостійність» студента, але студенти ще зазнають певних труднощів при переході до активної діяльності;

- інтеграція дозволяє перейти студенту до практичної самореалізації.

Отже, сформованість соціокультурної компетентності можна вважати завершеною та етапі інтеграції особистості в соціокультурний простір.

У нашому дослідженні напрямками інтеграції були обрані: зміст навчальної та позанавчальної діяльності, їх форми і методи.

Інтеграція змісту навчальної та позанавчальної діяльності у формуванні соціокультурних компетенцій сприяє посиленню: практичної спрямованості підготовки бакалаврів та магістрів педагогічної освіти, особистісної спрямованості навчання, сприяє формуванню у студентів змістотворних мотивів, системності знань [3, с. 96]. Збагачення змістової лінії соціокультурної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва може відбуватись шляхом вивчення музичних творів, насамперед, не ізольовано, а в контексті представленої ними культури, адже культура кожного народу закодована в його культурній спадщині. Саме через неї відбувається пізнання народу, його культури, ментальності, способу життя, здійснюється обмін духовними цінностями, тобто завдяки цьому людина пізнає світ, здобуває освіту, орієнтується в інформаційному просторі [5, с.11-22]. Знання музичної стилістики конкретної епохи дозволяє більш глибоко зрозуміти культурні процеси, що були в ті періоди.

Інтегрований підхід до форм та методів навчальної діяльності, створює можливості для становлення суб'єктності студента, співвіднесення власних потреб та можливостей із завданнями майбутньої професійної діяльності. Студенти мають можливість самостійно обирати ті чи інші методи та форми навчання. Наприклад, це можуть бути: ярмарки педагогічних ідей, рольові ігри, самопрезентації, які в більшій мірі орієнтовані на особистісний та професійний ріст майбутнього вчителя, виховання у нього культури взаємодії учасників освітнього процесу; комунікативно-діяльнісні справи, дискусії, диспути, мозковий штурм, комунікативний тренінг тощо, спрямовані на розвиток комунікативних навичок; інтерактивні методи: робота в парах, групах, ситуаційно-рольові та ділові ігри тощо, спрямовані на розвиток навичок соціальної взаємодії.

Таким чином, на нашу думку інтеграція навчальної та позанавчальної видів діяльності формується з опорою на майбутню професію, та включає в себе широкий спектр форм і методів роботи педагогів зі студентами. Застосування у позанавчальній діяльності таких методів, як аналіз ситуацій педагогічного вибору, які сприяють формуванню соціокультурних компетенцій студентів, розвивають навички соціокультурної комунікації, що в цілому забезпечує адекватність соціальних та професійних контактів.

Слід зауважити, що такі важливі якості та навички майбутнього вчителя, як уміння працювати в команді, ефективно співпрацювати, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, відповідальність, ініціативність та інші більш успішно формуються під час позанавчальної діяльності у практичній роботі.

Таким чином, створення єдиного освітньо-розвиваючого простору навчальної та поза навчальної діяльності сприяє виникненню сприятливих умов для розвитку соціокультурної компетентності майбутнього фахівця, спрямованості його підготовки на усвідомлення важливості соціокультурного аспекту музично-фахової підготовки, розуміння та

толерантного ставлення до культури та мистецьких набутків різних національностей.

Список використаних джерел:

1. Бабанский, Ю. К. Комплексный подход к воспитанию школьников. Москва. 1980.182 с.
2. Болина М. В. Формирование социокультурной компетентности будущего учителя : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Челябинск, 2000. 176 с., с. 37-38.
3. Борытко, Н.М. В пространстве воспитательной деятельности Монография. Науч. ред. Н. К. Сергеев. Волгоград. 2001.181 с.
4. Вольнова Л. М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина-людина». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : [зб. наук. праць] Випуск 28 (52)*. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С.137 – 145. (Серія №12. Психологічні науки).
http://volnova2012.blogspot.com/2012/11/blogpost_6914.html
5. Закір`янова І.А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки: Автореф. дис. канд. пед. наук. Київ. 2006. 22 с.
6. Сафонова В. В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам. М. : ВШ Интернешнл, 1991. 305 с.231
7. Тюльпа Т. М. Теоретичні підходи до формування соціокультурного середовища вищого педагогічного навчального закладу. Київ.2014. С. 280–283.